

et ipsa natura potentiæ etiam ordinatur ad operationem, non solum ut ad finem, sed etiam ut ad specificativum. Et ita illa qualitas, quæ convenienter ordinat, et disponit talem naturam potentiæ etiam dicit ordinem ad actum, et specificatur ab illo, non sub ratione directæ elicientiæ, sed sub ratione convenientis dispositionis, et ordinationis ad actum. Et sic non dubitamus quod habitus potentiarum per se ordinatur ad actum, et objectum a quibus specificatur, sed non ut activitas per se primo, sed ut ordinans, et determinans, seu proportionans activitatem potentiæ, seu naturæ, in qua est.

Sed objicies: Nam omnis habitus, si est acquisitus, generatur per se ex actibus ad quos inclinatur, et si est infusus, ordinatur ad operationes supernaturales; ergo omnis habitus primo, et per se dicit ordinem ad actus. Item convenientia, vel disconvenientia ad subjectum, etiam fit per qualitates tertiæ speciei, sicut per calorem et frigus, per colorem et sonum, etc. non solum quatenus istæ qualitates reducuntur et ingrediuntur compositionem alterius, quæ est dispositio, verbi gratia sanitatis, aut pulchritudinis, ut D. Thomas dicit in hac quæstione XLIX, artic. x ad secundum. Sed etiam secundum se, sicut simplex calor est convenientis dispositio ignis, et tamen calor est passibilis qualitas, quæ acquiritur per passionem, et motum. Et idem argumentum fit de figura, et de potentia, etc. Denique habitus dat virtutem ad influendum in ipsum actum, non solum quoad facilitatem, et modum, sed etiam quoad substantiam actus (ut infra dicemus) et patet in habitu luminis gloriæ ad eliciendam visionem Dei, ad quam dat virtutem intellectui elevando illum; et scientia dat vim ad eliciendum actus scientificos; et virtus

moralis ad actus bonos, etc. Ergo habitus seu dispositio directe importat activitatem virtutis, ergo et ordinem ad actum, licet non primam, et radicalem facultatem, sicut potentia.

XXVIII. Respondetur ad primum negando consequentiam. Habitus enim generatur ex actibus, et inclinatur ad illos non ut pure et præcise fiat actus in sua essentia, et valore, sed ut fiat taliter, scilicet cum debita convenientia, aut proportionem aliqua, vel commoditate subjecti. Et ipsi supernaturales habitus, qui dantur etiam ad substantiam actus, et valorem ejus, ad quod non potest virtus naturalis, adhuc habent dare proportionem, et facilitatem, et ordinationem rectam subjecti ut bene fiat, et non ut præcise determinando indifferentiam, et potentialitatem ejus, et de se semper inclinant habitus, non solum ut fiat actus, sed ut bene fiat, nisi per accidens impediatur propter imperfectionem status sui, aut resistentiam subjecti, vel ob aliud impedimentum.

XXIX. Ad secundum ex supradictis responsum manet, et explicari potest sic, quia aliud est aliquam formam convenire, vel disconvenire, seu repugnare subjecto, aliud est formam aliquam habere pro munere, et officio convenientias, vel disconvenientias subjecti ordinare, et perficere, quod est proprie disponere, quia ea quæ recte collocantur in suo ordine, dicimus bene disponi. Primo modo omnia accidentia dicunt aliquam convenientiam, aut disconvenientiam, vel repugnantiam ad subjectum, et sunt debita, vel indebita illi, sicque invenitur convenientia in qualitatibus tertiæ speciei, et in figura, et potentia, etc. Secundo modo dantur peculiare formæ habentes illud munus, quæ supponunt posse in subjecto dari deordinationem aliquam ex indeter-

minatione, potentialitate, aut confusione proveniente, ideoque indiget aliquo ordinante, et determinante. Et sic est habitus, vel dispositio, quia dispositio est ordo inter partes, seu inter multa (sive sint multa potentialiter, sive actualiter) ut supra ostensum est. Non omnia autem accidentia dantur ad hoc munus ordinandi vel deordinandi ipsas convenientias, aut disconvenientias subjecti, et potentialitates, aut indeterminationes, et confusiones ejus, et sic non omnia disponunt, licet omnia convenient, vel repugnent, quia non omnia ordinant partes, seu multa, et dispositio, ordo partium est, sicut potentia dimanans a subjecto convenientis est illi, et impotentia repugnans, sed non datur potentia ad ordinandum, et componendum, et proportionandum indifferentiam inter multa, sicut habitus, vel dispositio superveniens.

XXX. Ad tertium respondetur habitum quando advenit potentiæ activæ præbere virtutem ad influendum etiam in substantiam actus, id est, in ipsum exire, et produci, et existere talis actus; sed non præcise ad influendum, et absolute, sed tali modo, scilicet dando aliquam determinationem, aut ordinationem, vel commoditatem operanti ut influat, et operetur. Et sic dicuntur præbere virtutem, quia illam perficiunt, et quasi poliunt, et acuunt in actu primo, ut secundum talem determinationem influat.

Instabis: Determinare potentiam pertinet ad concursum causæ superioris præsertim primæ, quæ causas inferiores determinat, et actuatur ut operentur: ergo hoc non pertinet per se ad habitum, vel dispositionem, sed ad concursum.

XXXI. Respondetur concursum Dei, si sit efficax, deturque ad operandum in actu secundo, non determinare, neque disponere in actu

primo, neque dari ut inter multa ordinet, neque ad plures actus, sed ad singulos, quia est ultimum complementum, et efficax applicatio ad hunc numero actum hic et nunc eliciendum, non virtus aliqua in actu primo collata ad plures actus, id enim pertinet ad sufficiens auxilium non ad efficax ut tale. Et inter hunc concursum, et habitum est plana, et manifesta differentia, quod habitus, seu dispositio determinat, et ordinat indifferentiam, aut confusionem potentiæ in actu primo, et quasi ad aliquam speciem actus, remanente indifferentia, et indeterminatione ad diversos actus in individuo, quos constat habitibus elici, et ad plures unum habitum sufficere. Concursus autem efficax etiam hanc determinationem superat, et ad unum tantum actum sigillatim datur, quo peracto cessat, et transit concursus, sicut et actio. De quo concursu, seu auxilio locuti sunt patres Concilii Palæstini quando coegerunt Pelagium ut fateretur gratiam Dei ad singulos actus dari. Si vero loquamur de concursu non efficaci, nec ad actum secundum dato, sed dante, seu præbente actum primum, quo aliquis constituatur in actu primo, et in virtute ad operandum, talis concursus, seu auxilium reducit ad dispositionem, seu habitum, quia idem munus, et effectus dispositionis facit, licet statum habitus non habeat, si detur per modum transeuntis, et non multum duret.

ARTICULUS II.

Quod sit subjectum habitus?

I. Numerat D. Thomas pro subjecto habitus, seu dispositionis, corpus, animæ essentiam, animæ potentias in quæstione L. In omnibus istis

subjectis illa est unica conditio requisita ut sit capax habitus, videlicet quod habeat indifferentiam consuetudine aliqua, vel actione superabilem, et non puram determinationem naturalem ad unum. Non enim dispositione indiget quod de se, et natura determinatum est, sicut oculus non habituatur consuetudine ad videndum, nec stomachus ad digerendum, nec ordinatio inter partes poni debet, ubi partes non sunt. Ubi autem pluralitas datur, quæ ordinabilis sit, aliqua etiam indifferentia, aut indeterminatio inter illa potest intelligi.

II. Ex hac conditione plura excluduntur a subjecto capaci habitus. Nam in primis omnes facultates mere naturales, ut vegetativæ, et sensus externi sunt incapaces habitus, quia neque possunt assuescere, sed totam determinationem a natura habent, non ab habitu. Et licet sensus specie intentionali indigeant, quæ determinat indifferentiam eorum ad cognoscendum hoc vel illud, tamen deficiunt a ratione habitus, quia ex parte objecti determinant repræsentando illud, non ex parte subjecti convenienter, vel disconvenienter ad ipsum: indifferentia enim subjecti, seu virtutis dupliciter indiget tolli in potentiis cognoscitivis. Uno modo ex parte objecti, quia cum notitia pariat ab objecto, et potentia, oportet ad determinatam notitiam poni determinatum objectum, et cum hoc uniatur potentiæ intentionaliter, et mediante quadam similitudine, illa est determinatio potentiæ prout ex parte objecti determinari indiget: alio modo tollitur indifferentia potentiæ ex parte ipsius virtutis, et rationis agendi, quia scilicet ipsa virtus intelligendi, etiam posita specie, potest alio, et alio modo intelligere, et actus intelligendi specie diversos elicere, et sic indiget alia quali-

tate determinante, et disponente indifferentiam istam, et proportionante, aut facilitante ad speciem talis, vel talis actus, et ista qualitas sic determinans, et disponens indifferentiam subjecti dicitur proprie habitus. Qualitas vero repræsentative determinans, et ex parte objecti, seu vice ipsius, proprie non disponit potentiam, sed conjungit illi objectum, ut ex utroque nascatur notitia, eo quod duplici causa dependet, objecto scilicet, et potentia.

III. Et sicut objectum si per se ipsum actuaret potentiam (ut in visione beata actuatur essentia divina) non tamen diceretur dispositio illius, ita species quæ loco objecti subrogatur, non dicitur proprie disponere subjectum in quantum repræsentativa est. Et ideo aliqui eam reducunt ad speciem potentiæ, quia habet se ut complementum illius in ordine ad operandum simpliciter, et non solum ad operandum bene vel male, convenienter vel disconvenienter, demonstrative vel opinative, sed præcise ad intelligendum. Sed tamen sicut objectum ipsum in ratione objecti non reducitur ad genus potentiæ, ita nec species quæ vices illius habet; nec enim species plus activitatis, aut virtutis habet, quam ipsum objectum, cuius vices gerit, et quod repræsentat: objectum autem quando influit per se immediate in notitiam, ut in visione beata, essentia divina, et in cognitione sui substantia Angeli, non dicitur influere tamquam potentia, nec reducitur virtus illa ad genus potentiæ, quin potius distinguitur concursus objecti a concursu potentiæ, unde non repugnat quod substantia per se ipsam immediate influat objective, seu repræsentative in notitiam, non autem influxus potentiæ potest esse immediate a substantia.

IV. Quare species intentionalis, neque est directe, et per se dispositio, neque potentia, sed tamen reductive ad utrumque potest pertinere secundum diversas considerationes, licet simpliciter magis videatur reduci ad speciem dispositionis, quam potentiæ. Nec est inconveniens quod id quod non habet specificam naturam, nec ponitur in aliqua specie directe, sed reductive tantum, reducat secundum diversas considerationes ad diversas species, quia propter imperfectiorem suam non unam constituit speciem, sed de multis participat, et species intentionalis de se est aliquid imperfectum, quia est quid vicarium, et substitutum. Reducitur ergo, quando ista species est qualitas, ad dispositionem, seu habitum duplici ratione; tum, quia munus ejus est indifferentiam potentiæ ad multa, et diversa objecta determinare, licet vice objecti id faciat, tamen revera exercet hoc in subjecto, vere enim talem potentiam determinat. Et ubicumque est determinatio alicujus indifferentiæ ad multa, ibi est, quasi ordinatio partium, id est, ordinatio inter multa, et hæc proprie est dispositio (ut diximus) tum, quia generatio, et acquisitio habituum intellectualium inchoatur per ipsas species, ex earum enim lumine, et collatione, acquirit intellectus lumen habituale coordinativum specierum secundum demonstrationem, vel opinionem, etc. Reduci autem potest ad genus potentiæ sub alia consideratione, quatenus reddit ipsam complete potentem cognoscere, non sub hoc, vel illo modo convenientis, vel disconvenientis ad subjectum, sed absolute, et simpliciter erga tale objectum.

V. Quare habitus non potest habere pro subjecto id quod ex natura sua indifferens non est, sed deter-

minatum, quia sic non habet difficultatem ad actum. Cæterum addidimus, quod debet esse indifferentia consuetudine aliqua superabilis, vel actione, id est, non ex ipsa naturæ vi determinanda, vel ex omnimoda, et despotica subjectione potentiæ inferioris ad superiorem, sed ex aliquo superveniente, et acquisito, vel infuso. Si enim aliqua potentia sit potens ad plura, sed habet principium naturale unde determinetur, non indiget habitu, sed ipsa natura, vel auctor naturæ sufficit ad illam determinationem, sicut quoad arbor producat tot folia, vel fructus, in lapidicina, vel minerali talis qualitatis metallum, vel talis nitoris gemma in conchylio: et similiter si ita despotice est subjecta alterius imperio, quod non habet indifferentiam ad resistendum, sed posito imperio naturaliter obedit, non indiget habitu ad obediendum, sed positione imperii, qua naturaliter est determinata ad illud, nisi forte impedita sit illa facultas obeditiva, nam tunc indigebit ablatione impedimenti, non habitu ex assuefactione generato, si quidem ex natura sufficienter determinatur. Et ita in summa, quidquid indifferens est, sed a natura ipsa determinari potest, id est, sine assuefactione, vel acquisitione, aut actione superaddita, habitu non eget, quia habitus ad consuetudinem pertinet vel ad infusionem.

VI. Ex quo fit in potentiis corporalibus transeunter operantibus, et generaliter loquendo in ipso corpore, seu membris externis non dari habitum operativum, ut docet D. Thomas quæst. I, articulo primo. Etenim istæ corporales vires, quæ in membris sunt, nullam habent indifferentiam, quæ consuetudine, aut habitu superabilis sit, neque in agendo, quia sunt virtutes determinatæ ad unum; neque in obediendo, sicut

virtus motiva, quia despotice, et sine ulla resistentia obedit appetitui, vel voluntati; ergo cum omnimoda determinatione.

VII. Quod si aliquando videntur membra habilitari ad aliquid prompte faciendum, sicut in citharædo ad pulsandum citharam, et in saltante ad choream, quia ipsa consuetudine membra habilitantur ad facilius, et velocius pulsandum, et saltandum, non solum naturaliter, sed artificiose, ita ut pene non attendant, sed tota facilitate artificiose pulsant, quod non faciunt illi qui exercitati non sunt; ergo aliquo habitu afficiuntur ista membra, tum propter facilitatem quam acquirunt, tum propter artificium quo id faciunt; nec enim a natura determinari possunt ad artificiosam pulsationem, vel saltationem, sed ab arte.

VIII. Respondetur istam membrorum agilitatem, aut promptitudinem non esse ab aliquo habitu elicente illam in membris, sed esse ex qualitatibus naturalibus diverso modo immutatis, aut dispositis; sicut etiam in corporibus inanimatis ferrum, vel æs ipso attritu politur, et melius aliquid operatur, et porta in cardine, vel clavis in porta ipso usu perficiuntur magis in suo ministerio, non acquirendo habitum, sed naturalem ipsam qualitatem immutando per aliquam intensiorem vel contemperationem, aut ejus impedimenta tollendo. In hoc enim æquiparantur membra nostri corporis inanimatis corporibus, quod possunt qualitates ipsæ simplices ipso usu, et actione sic disponi, et immutari, ut melius contemperentur, vel proportionentur alicui ministerio, sicut possunt intendi, aut remitti, indurari, vel mollescere, quod totum fit sine habitu superaddito in ipsis corporibus, vel in membris nostris.

IX. Et cum D. Thomas in articulo primo dicit, has dispositiones posse esse secundario ab habitu animæ, in quantum corpus disponitur, et habilitatur ad serviendum animæ, quia videlicet ipsa assuefactione, et exercitio non solum habitus generatur in potentiis animæ, sed etiam actiones corporis exercentur per illos habitus, sicut per artem saltandi, vel citharizandi; ideo hoc est quia possunt ipsa membra per tales actiones fieri magis flexibilia, aut agilia, aut indurari, vel mollescere, curvari, vel rectificari, et ex hoc melius exercere operationes corporales non habitu acquisito, sed statu immutato, vel impedimento aliquo sublato. Et nihilominus etiam ex talibus actionibus potest in nostris corporibus aliquis habitus acquiri non operativus, sicut aliqua sanitas, ut quando ipsa exercitatione membrum aliquod sanatur, aut melius temperatur. Quod vero dicitur facilitari membra, non solum ad naturalem motum, sed etiam ad artificialem, ut citharædus habet digitos magis habilitatos ad pulsandum citharam, respondetur habere habilitationem illa membra ad motum illum, quatenus in sua entitate naturalis, et entitativus est, sed quia facta ista habilitatione, obedit facilius arti imperanti illum motum, dicitur ille motus artificialis, quod tamen non habet ut procedit præcise ab illis membris executive, sed ut imperatur, et dirigitur ab arte, quæ semper ibi influit quantumcumque velociter illi digiti moveantur, licet cum minori attentione, et reflexione id faciat, quando jam exercitatus est.

X. Secundo deducitur ex eisdem principiis, quomodo possit esse habitus in potentiis sensitivis. Quando enim D. Thomas dicit non esse habitus operativos in corpore, sumit corpus pro ipsis membris, seu orga-

nis corporalibus; postea vero in articulo tertio inquit de potentiis sensitivis. Et in his distinguuntur vires apprehensivæ, et appetitivæ (omittimus vires animæ vegetativas, quia istæ non obediunt rationi, nec aliquam indifferentiam habent, sicut habent sensitivæ.) Possunt autem habere indifferentiam ad multa, vel secundum quod moventur a ratione in nobis, vel secundum quod moventur ex instinctu naturæ in nobis, et in brutis. Secundum quod moventur a ratione capaces sunt habitus, quia habent indifferentiam ad multa, quæ consuetudine vinci, et determinari, atque ordinari potest. Et sic ostendemus infra dari in appetitu sensitivo virtutes, quæ ordinant passiones, ut temperantia, et fortitudo. An vero etiam in apprehensivis potentiis interioribus possint dari habitus, qui sint virtutes, ibi disquiretur.

XI. Utrum vero capaces sint alterius habitus, qui virtus non sit D. Thomas in quæstione L, art. II ad tertium affirmare videtur. Nam quoad habitus ex ratione derivatos, et qui solum virtutes sunt ponit differentiam inter appetitivas vires, et apprehensivas, quod illæ sunt magis capaces habitus, quam istæ. Alterius vero habitus, qui a ratione non sit, videtur non denegare quod capaces illius sint. Verba D. Thomæ sunt: « Dicendum, quod appetitus sensitivus natus est moveri ab appetitu rationali, ut dicitur in tertio de anima, sed vires rationales apprehensivæ natæ sunt accipere a viribus sensitivis, et ideo magis convenit, quod habitus sint in viribus sensitivis apprehensivis, cum in viribus sensitivis appetitivis non sint habitus, nisi secundum quod operantur ex imperio rationis (loquitur de virtutibus) quamvis etiam in ipsis interioribus viribus sensitivis apprehensivis possint poni ali-

qui habitus secundum quos homo fit bene memorativus, vel cogitativus, vel imaginativus. Unde etiam philosophus dicit in libro de memoria, quod consuetudo multum operatur ad bene memoriandum, quia etiam istæ vires moventur ad operandum ex imperio rationis. » Ita D. Thomas. Ubi apparet ipsum non negare viribus apprehensivis omne genus habitus, quatenus possunt habere indifferentiam ad multa, consuetudine ipsa superabilem, et non instinctu, et determinatione naturæ: totum enim quod determinationis naturæ est, recedit a determinatione ex habitu, quia habitus supervenit naturæ per consuetudinem, et eam adjuvat, ubi natura non potest. Et ideo hoc tandem reducit D. Thomas ad imperium rationis, quia etiam vires apprehensivæ interiores proxime deserviunt rationi, et ab ea moventur, et sic habent indifferentiam superabilem non ab instinctu naturæ, sed a ratione, et consuetudine.

XII. Quod si inquiras, an in brutis possint veri habitus reperiri, si quidem etiam in ipsis consuetudo est, respondetur quod bruta possunt dupliciter considerari. Uno modo, secundum se et absolute, et ex vi suæ naturæ et modi proprii operandi. Secundo, prout subjacent directioni, et dominio hominis, cui a Deo subjecta sunt animantia, sicut scriptum est, *Psal. VIII: Omnia subjectisti sub pedibus ejus, oves, et boves universas, insuper et pecora campi.* Si primo modo considerentur bruta, non sunt capacia habitus operativi, seu ordinati, et requisiti ad actiones (esto sint capacia dispositionis, seu habitus non operativi, ut sanitatis, aut pulchritudinis) quia licet habeant facultates, et potentias cum indifferentia, seu potestate ad multa, tamen non accipiunt determinationem totaliter ab aliquo